

13. Conclusions

Certament, la parròquia va funcionar com un espai de rebuda i integració dels immigrants vinguts de la resta d'Espanya al llarg de l'etapa estudiada (1950-1980). Ara bé, creiem que cal precisar aquesta afirmació categòrica, sovint repetida als treballs consultats com un mantra a l'encalç d'una desitjada convivència entre les comunitats autòctona i immigrada. Si bé en nombrosos i lloables casos va ser així, en general trobem que l'Església catalana no va reaccionar amb agilitat a l'arribada en massa de milers de persones a Catalunya, que entre 1950 i 1980 va passar de tenir 3,2 a 5,1 milions d'habitants. Sense anar més lluny, l'església de base va entonar el *mea culpa* a la dècada dels 70 per haver badat a l'hora d'adaptar la pastoral a les necessitats dels immigrants, mentre que una dècada abans, l'alta jerarquia que havia organitzat la col·lecta del Dia de l'Emigrant feia saltar totes les alarmes en adonar-se que no havien parat prou atenció a l'emigració interior espanyola.

No seria just atribuir exclusivament a la institució eclesial, tanmateix, una desorientació que va afectar amb més intensitat si cap a les administracions franquistes, totalment sobrepasades per l'allau humana. En aquest sentit, les parròquies van actuar sovint com un substitut de l'estat a l'hora d'atendre les

necessitats d'aquests immigrants, tant en matèria d'habitatge —i aquí tenim l'exemple, tot i que en l'àmbit de l'alta jerarquia, dels habitatges del Congrés impulsats pel bisbe Gregorio Modrego el 1952 arreu de l'àrea metropolitana, i que van ajudar a trobar una llar a més de 4.000 famílies—, com de subsistència, mitjançant la donació d'aliments o diners. Una caritat titllada de paternalista per part d'un sector progressista de l'Església que proposava un altre camí enfocat a l'activisme social per socórrer els més necessitats. En aquest sentit, diverses parròquies de barris de forta immigració van acabar adoptant una tercera via, consistent a combinar un estil de beneficència tradicional amb solucions més compromeses i socialment proactives. No hi havia un patró general, havent-hi mossens d'esglésies 'noves' que seguien les directrius del Concili Vaticà II que justificaven la caritat tradicional a l'hora de pal·liar casos extrems de necessitat i parròquies de les 'antigues' que posaven en marxa programes d'inserció social i laboral dels nouvinguts i apadrinaven estudis sociològics de la realitat que els envoltava.

Així i tot, el tarannà del mossèn de torn era determinant en tot plegat. Cada capellà era un món, i en aquest sentit hem detectat

mossens conservadors en ambients populars, com els dos de les parròquies de Sant Ildefons, a Cornellà, mentre que a parròquies considerades de les ‘antigues’ hi va haver exemples de capellans oberts als canvis litúrgics, socials i polítics del seu entorn. No obstant això, aquests viratges progressistes van trobar una forta resistència a les comunitats parroquials de tall tradicional. Hem constatat que a les parròquies que havien estat erigides segles, dècades o anys abans de l’esclat migratori de mitjans del segle XX, s’havia format un nucli dur de feligresos autòctons gelosos de cedir part de la seva influència a la vida parroquial. Feligresos de tota la vida, o de famílies influents i conegudes per la seva vinculació al temple, que es malfiaven dels nous nous i de l’obertura que el capellà de torn tenia cap a aquests col·lectius. L’exemple paradigmàtic és el de mossèn Josep Breu a la parròquia de Sant Ramon Nonat, que no va dubtar a l’hora d’obrir les portes del temple a sindicalistes i no-creients, convençut que l’Església havia de donar un servei a la feligresia. Una actitud de “trencar motlles” que li va suposar agres disputes amb el rector Florenci Baucells, de tall tradicional, un capellà d’un món que, si no havia mort, s’anava apagant per donar pas a un altre de nou. I també amb la feligresia de tota la vida, gelosa, com hem dit, dels nous companys de la parròquia i de l’atenció que Breu els hi brindava.

Seguint amb mossèn Breu, la seva tasca en relació amb els immigrants és digna d’èsser. Conscient de la seva problemàtica i de les desavinences que tenien amb els feligresos autòctons —no debades havia estat treballant a parròquies del Vallès, de Badalona i del Baix Llobregat i l’Hospitalet—, va intentar posar tot aquest *savoir faire* en la creació de la parròquia de Sant Albert Magne, al barri de la Torrassa

de l’Hospitalet —epicentre migratori de la ciutat per excel·lència—, precisament per estar més a prop d’aquest col·lectiu, conèixer les seves necessitats, treballar la seva fe i aproximar-se als joves, la segona generació d’immigrants, al cap i a la fi el futur de la societat.

Una de les feines que tenien encarregades els capellans que se’n van fer càrrec d’aquella petita parròquia era la promoció de la llengua i cultura catalanes, a través de cursos i excursions pel país. I és que la llengua, seguint amb la línia de les desavinences entre feligresos d’un origen i l’altre, va ser font de moltes disputes. Ho hem pogut rastrejar a partir d’articles i cartes al director dels mitjans de l’època, polèmiques que solien durar algunes setmanes i que consistien en missives i respostes a aquestes, a cada una més sagnant que l’anterior. Més enllà d’analitzar-ne el contingut, el que mostren aquestes disputes és que la convivència lingüística no era del tot idíl·lica. Ja no ho era pel fet que el català estava arraconat a l’àmbit privat, però que els nous nous no poguessin tenir un accés còmode a l’aprenentatge de la llengua catalana —i haguessin de recórrer, per tant, a circuits privats per aprendre’n; si és que podien, atesa la falta de temps pels endimoniats horaris de feina— i l’oficialitat del castellà com a llengua ‘franca’ que tothom entenia i podia parlar millor o pitjor, provocava que la presència del català no fos vista com a necessària per una part del col·lectiu immigrant. I això tenia la seva traducció a les sagristies. D’aquesta situació se’n derivaven topades entre els que hom ha definit com els ‘irreductibles’ de la llengua, aquells que posaven línies vermelles a l’hora de defensar un idioma, fos quin fos, i que generaven una feina extra al capellà de torn, que havia de fer malabars per fomentar el català i no empipar els castellanoparlants.

De fet, això ho constatem a l'hora d'analitzar els horaris de missa i la llengua en la qual eren celebrades. Els parroquians volien saber en quina llengua sentirien missa a cadascuna de les sessions, i si no s'especificava al full parroquial o al diari de torn, ho reclamaven. En aquest sentit, la ubicació de la parròquia era clau a l'hora de determinar quin era l'idioma preponderant en la missa: si el temple estava ubicat en un barri d'al·livi migratori, com era el cas de Sant Ildefons, amb una immensa majoria de pobladors immigrants, les misses solien ser sempre en castellà. En canvi, si la parròquia estava en un barri antic, amb més presència autòctona, el català s'escolava i convivia amb el castellà, sovint en alternança.

Si la llengua era objecte d'estira-i-arronses entre capellans i feligresos autòctons i immigrants, les expressions de pietat popular o les pràctiques religioses van suposar un autèntic xoc a les sagristies. Els nous, en emigrar de casa seva, havien perdut els referents, els quals intentaven refer a la terra d'acollida. Feien nous amics, establien noves relacions de veïnatge... i tendien a reproduir les manifestacions de religiositat popular que havien vist als seus pobles. Es tracta generalment de processons d'inspiració meridional i romiatges relacionats amb verges o sants determinats. Són rituals que no tenien res a veure amb les formes de religiositat catalanes, menys enfocades a l'expressió pública, i tampoc amb els postulats conciliaris.

La commoció de presenciar processons d'inspiració andalusa, com és el cas de la dels Passos de la Torrassa, amb tot el seu cerimonial que no guardava gaire relació amb les estacions de penitència locals, va ser sonat. En el cas de la Torrassa, la semblança amb les processons del sud d'Espanya va ser meticu-

losament buscada pel mossèn de la Mare de Déu dels Desemparats, Jaime Busquet, que va veure l'oportunitat de matar dos pardals d'un tret: per una banda, aconseguir convertir un barri de tradició anarquista en un centre de peregrinació catòlica i, per l'altra, ajudar a integrar els nombrosos immigrants que seguien arribant al barri.

Una voluntat similar de control social d'un col·lectiu determinat és al darrere de la iniciativa de crear una confraria extremeña a Sant Boi. El 1960, l'aleshores recentment creada Unión Extemeña treia en processó el *Cristo del Humilladero*, patró del poble d'Azuaga, en el que és un exemple de simbiosi entre el medi religiós local i uns immigrants desitjosos de seguir celebrant els seus rituals a Catalunya.

Sigui com sigui, el camí per a aquestes confraries no va ser mai fàcil. Els constants enfrontaments amb els capellans, que no veien amb bons ulls aquest tipus d'expressions religioses o bé no casaven amb les maneres de fer de les confraries, van crear una mala maror que, en el cas de la Confraria 15+1 de l'Hospitalet, va suposar un trencament amb l'Església que duraria prop de quatre dècades. Enfrontaments que amagaven una certa sensació de superioritat ètnica per part d'un sector de la capellania local, que veia en les poc acurades formes religioses dels immigrants un signe de subdesenvolupament.

Amb tot, malgrat els conflictes i malfiances, les parròquies van funcionar com un espai d'interrelació dels immigrants amb el medi autòcton, una porta d'entrada -que es podia creuar o no- a la llengua i cultura catalanes. Recordem, si no, l'anècdota de l'infant fill d'immigrants que presentava el capellà de la parròquia com "el profesor de catalán". Al cap i a la fi, una finestra d'oportunitat d'apropar-

se al fet català. Paradoxalment, però, aquesta aproximació no acabava de completar-se, en haver-hi un grup tancat d'autòctons que, sobretot a les parròquies més antigues, controlava la vida parroquial i barrava el pas a la participació més activa dels nousvinguts. Aquest fenomen, unit a la falta de temps dels immigrants o la pèrdua dels costums religiosos dels seus pobles d'origen, feien que la participació d'aquests a la vida parroquial fos més aviat escassa. El que generava, a l'hora de proposar fer processons o romiatges, topades i malentesos amb uns capellans poc acostumats a aquest tipus de pietat popular de tipus rural i arcaic i al caràcter elèctric de les confraries que anaven apareixent, que consideraven un desaire a la seva identitat les negatives dels clergues. Una malfiança que, en el cas dels laics d'un origen i l'altre, tenia la seva traducció principalment en l'estira-i-arronsa de la llengua. I en el cas de les parròquies ubicades a barris amb una majoria aclaparadora d'immigrants, la immersió catalana gairebé ni es donava, si és que no hi havia una robusta voluntat del capellà.